

שיעורי הרב רא"ם

מסכת בבא קמא - החובל¹

שיעורי הרב רא"ם הכהן שליט"א
ראש ישיבת בית ועד הר חברון בעתניאל
ורב היישוב

כתיבה ועריכה:

הרב אלעזר גולדשטיין

בשותפות עם

הרב אלחנן שרלו

הרב נריה טייץ

מהדורת ליבוביץ

הוצאת גילוי - ישיבת עתניאל
ה'תש"פ

סידור ועימוד : אברהם רחמים
עריכת לשון : ד"ר דוד צרי

© כל הזכויות שמורות למכון התורני גילוי'
ישיבת בית ועד לתורה, עתניאל

אין להדפיס, לצלם, להכניס למאגר דיגיטלי או להפיץ מסמך זה, ללא הסכמה
בכתב מהמכון התורני, הרב רא"ם הכהן, ועורך הספר.

אלול התש"פ

יוצא לאור ע"י ישיבת בית ועד הר חברון
ד.ג. הר חברון, עתניאל, 90407

את הספר אפשר להשיג
בטלפון : 02-9964241
במייל : giluyot@gmail.com

הוד והדר פעלו צדקתו עומדת לעד

מהדורה זו של סדרת ספרי
השיעורים על הש"ס של

הרב רא"ם הכהן שליט"א

תיקרא לדורות:

"מהדורת ליבוביץ"

על שמו, לזכותו ולהצלחה גדולה בחינוך הילדים,
פרנסה טובה, בריאות הנפש והגוף
של ידידנו מוקיר רבנן
הפועל להפצת התורה
ולהאדרת שם לומדיה

עו"ד אריה ליבוביץ הי"ו

ולעילוי נשמת ההורים היקרים

ר' יצחק יעקב בן שמואל ליבוביץ ז"ל

נפטר בשנת תש"פ ז' אייר

הגב' סימה בת חוה ליבוביץ ז"ל

נפטרה בשנת תש"ס כ"א ניסן
שביעי של פסח יום שירת הים

זכות הפצת הספר ולימוד התורה בספרנו וזכות כל התנאים,
האמוראים והצדיקים תעמוד לו, לזרעו ולכל בני ביתו לעולם.

לזכותם של

מר וגב' **אברהם ולאה דוויטאשוילי** (וינה)

ולהצלחתם הגדולה בפרנסה טובה,
בבריאות, באושר ובחינוך הילדים.

זכות הפצת הספר ולימוד התורה וזכות כל התנאים,
האמוראים והצדיקים תעמוד להם,
לזרעם ולכל בני ביתם לעולם

לזכותם של

מר וגב' **רוני ומאשה אליגולא** הי"ו

ולהצלחתם הגדולה בפרנסה טובה,
בבריאות ובאושר ובחינוך הילדים,

זכות הפצת הספר ולימוד התורה וזכות כל התנאים,
האמוראים והצדיקים תעמוד להם,
לזרעם ולכל בני ביתם לעולם

לע"נ

עמנואל משה (עמי) פרג'ון ז"ל

לומד תורה שעבד את ה' בחכמה,
באהבה ובשמחה.

נפטר בדמי ימיו וזכרו חרות בלבנו

שלמה ורבקה קרוננגולד
ובני משפחתם

הרב דוד ויהודית פרג'ון
ובני משפחתם

לעילוי נשמת
ר' יוסף ב"ר אריה ז"ל
נפטר ר"ח שבט תש"ח

ורעייתו **חווה ב"ר אלעזר** ע"ה
נפטרה ד' אלול תשכ"ו
למשפחת פוגל

זכות הפצת הספר ולימוד התורה וזכות כל התנאים,
האמוראים והצדיקים תעמוד להם ולזרעם עד עולם

לעילוי נשמת

ר' שמואל ב"ר יהושוע פאליק ז"ל
נפטר ז' כסלו תשמ"ו

ורעייתו **פייגה בת אלימלך** ע"ה
נפטרה כ"ב חשוון תשנ"א
למשפחת ליבוביץ

זכות הפצת הספר ולימוד התורה וזכות כל התנאים,
האמוראים והצדיקים תעמוד להם ולזרעם עד עולם

הקדמת העורך

הפעם אודה את ה' ! ספר זה הינו הספר הרביעי בסדרת שיעורי הרב רא"ם, ומצטרף לשלושת כרכי השיעורים שזכינו להוציא לאור בשנים האחרונות.

העיון בפרק החובל נסוב סביב שאלות מהותיות של הבנת הצדק, ושל היחסים שבין פשט התורה לבין ההלכה למעשה. הספר מחולק לארבעה שערים :

השער הראשון עוסק במבואות לדיני החובל, ובמרכזו עומדת שאלת היחס בין פשטי המקראות שיש לענוש את החובל 'עין תחת עין' לבין ההלכה למעשה שהחובל משלם לנחבל דמי עין. בשער זה מונחת התשתית לתפיסת הצדק הטרונסצנדנטי שבתורה, המשפיעה הן על הבנת היחס בין הפשט להלכה והן על תפקיד הדיינים להשית צדק א-לוהי לפי משפט התורה.

השער השני הוא השלמה לשאלת יסוד חיוב נזיקין : נזק איננו חוב הסכמי : אדם לא התחייב מרצונו לחברו סכום מסוים, אלא מדובר בחוב שנוצר כתוצאה מתאונה. ממילא יש לברר האם החוב נוצר כתוצאה ישירה מהמעשה, או שזו ענישה על העדר זהירות. שאלה זאת נבחנה לאור היחס שבין אדם המזיק ונזקי ממון.

השער השלישי עוסק בלב פרק החובל, ומברר את חמשת תשלומי החובל : נזק, צער, ריפוי, שְׁבֵת ובושת, לאור היסודות שהונחו בשער הראשון ומתוך מבט מעמיק על יסודות הצדק שמתגלים בכל אחד מהתשלומים הייחודיים לדין החובל. בנוסף לכך מתחדדים בשער זה ייחודו של כל אחד מחמשת התשלומים, בדגש על החלוקה הפנימית שבין התשלומים שיסודם הוא 'דרך ארץ' לפצות את הנפגע, לבין תשלומים שעיקרם תביעת הצדק הא-לוהי הנובעת מהעיקרון של מידה תחת מידה.

השער הרביעי משלים את הספר בבירור תפקיד בקשת המחילה עד כדי ריצוי הנזק שיתפלל על המזיק. מוצגות שתי קריאות אפשריות במשנה : לפי הקריאה הראשונה, המחילה היא מעין 'תשלום שיש' שנועד לרצות, רובד שאי אפשר

לתמחרו בכסף. לפי הקריאה השנייה, תכליתה של בקשת המחילה היא לעורר את הרחמים של הנחבל על החובל ולהחזיר את השלום ואת האימון של הנחבל בעולם.

הספר חותם בשיעור מעשי, שעוסק בשאלת היחס להלכות פרק החובל בזמן הזה, שבו הדיינים בבתי הדין אינם סמוכים ואינם יכולים לפעול מכח הסמכות שבאה מלמעלה למטה, ולכאורה אינם יכולים לדון בחלק נרחב מיסודות דיני החובל שהתבהרו בשערים הקודמים. בשיעור מוצגת הצעה מעשית, מתוך התבוננות על תפקיד בתי הדין בזמן הזה הצומח מלמטה למעלה כחלק מההשגחה הא-לוהית ומהתפתחות ההלכה בנגזרת הזמן, ולא מתוך ראיית המציאות כטרגדיה.

השיעורים נערכו מתוך השיעורים הכלליים של מו"ר הרב רא"ם הכהן שליט"א, ראש ישיבת בית ועד הר חברון, שנמסרו בישיבה בזמן חורף בשנת תשע"ז. תפארת השיעורים בבית המדרש היא הקולות השונים הנשמעים בהם, שקלא וטריא של תורה על ידי הרמ"ם והתלמידים. הספר שלפניכם ערוך מתוך דיונים אלו, והוא כולל בתוכו קולות שונים שהתאחדו לקריאה האחדותית של מו"ר הרב רא"ם שליט"א.

תלמידים רבים עמלו על מלאכת הוצאה. הספר מבוסס הן על תמלול השיעורים הכלליים והן על כתיבה של חבורת הלומדים שלמדה עם הרב רא"ם באופן צמוד, שעליה ניצח חברי הרב נריה טייץ, אשר בזכות עמלו היה לפני תיעוד מדויק של הלמידה עם הרב. אני מודה גם לר' הלל נגן שסיכמו עמדו לנגד עיני בעריכת הספר ולר' אברהם צוראל שתמלל את כל השיעורים הכלליים. לצד חבורה זאת עמלו רבים על הוצאת הספר בשלבי העריכה השונים: תודה גדולה מסורה לחברי הרב אלחנן שרלו שהיה שותף בהכנת הספר ועמל על העיבוד הראשוני שלו. תודה גדולה מסורה לר' דוד צרי שעסק בעריכת הלשון ובהגהה ולרב אסף לוגסי שעזר רבות בהגהה ובהכנת הספר בשלבים השונים שלו. בנוסף אליהם תודה לכל התלמידים שנעזרתי בסיכומיהם, שעסקו במלאכה לשם שמים. יהי רצון שכל העמלים במלאכה יזכו להמשיך להרביץ תורה ולהאדירה, וה' יברך אותם בכל. כל השיעורים שנערכו חזרו ולובנו ביחד עם מו"ר הרב רא"ם, מתוך משא ומתן של תורה כדרכו של בית המדרש.

ספר זה, כמו שלושת ספרי השיעורים שקדמו לו, לא היו באים לעולם ללא חזונו של עו"ד ר' אריה ליבוביץ, יוזמתו ותמיכתו הרבה. ר' אריה המריץ אותי רבות וללא לאות, מתוך חזון ששיעורי מו"ר הרב רא"ם יהיו מונגשים בטוב טעם ודעת

לכלל לומדי התורה. יהי רצון שהלימוד בספר יעמוד לו ולזכות משפחתו, ויזכה להמשיך לעשות חסד ולפעול להרבצת תורה.

תודה אחרונה לר' רונן כץ מנהל הישיבה, שאהבתו והשקעתו הרבה במכון התורני בישיבה היא הבסיס האיתן למלאכת שמים זו. יהי רצון שיזכה לאריכות ימים ושנים וימשיך בעשייתו הרבה במרץ ובשמחה. ספר זה לא היה יוצא לאור ללא הקמת המכון התורני ע"י חברי היקרים מנהלי הישיבה בעבר ותלמידיה שמחוץ לכתלים, ושמורה להם זכות גדולה על ההקמה והביסוס של מפעל זה.

עריכת הספר נעשתה בצל מגפת הקורונה העולמית, בריחוק ובבידוד מדיבוק החברים שאליו אנו רגילים בבית הועד. על אף זאת לשמחתי לא ניתק הקשר, וזכינו להמשיך לשקוד על תורת בית הועד. מתוך הודאה לה' על העבר אני נושא תפילה על העתיד שנחזור לדיבוק חברים ממש, ושה' ישלח מזור לעולם כולו.

אלעזר גולדשטיין

מנחם אב, תש"פ

הקדמת הרב רא"ם שליט"א

הלימוד והעיון במסכת בבא קמא – פרק החובל מחייבים התייחסות עמוקה לשאלת היחס בין פשוטו של מקרא לבין מדרשי ההלכה. ישנם תחומי הלכה שבהם מדרשי הלכה יונקים מפשוטו של מקרא ומשלימים את הפשט בדרכים עמוקות. בתחומים אחרים קיימים מדרשים רבים שלכאורה הולכים בכיוון מנוגד לפשוטו של מקרא. תופעה זאת קיימת אף במדרשים מבית מדרשו של ר' ישמעאל אך ביחוד במדרשים מבית מדרשו של ר' עקיבא.

אחד מהמדרשים המפורסמים ביותר מסוג זה עומד ביסוד פרק החובל: ציווי התורה הוא להעניש את החובל מידה תחת מידה (שמות כא, כד-כה): "עֵינַי תַּחַת עֵינַי, שֵׁן תַּחַת שֵׁן, יָד תַּחַת יָד, רֶגֶל תַּחַת רֶגֶל, כְּוִיָּה תַּחַת כְּוִיָּה, פֶּצַע תַּחַת פֶּצַע, חַבּוּרָה תַּחַת חַבּוּרָה". בניגוד לזה עומד מדרש חכמים, המלמד כי להלכה אין להעניש את הנחבל בעונש פיזי אלא לחייבו ממון.

ישנן שתי דרכים להתמודד עם הפער בין פשוטו של מקרא לבין מדרש ההלכה: דרך אחת רואה במדרש ההלכה את עומק הפשט. לפי שיטה זאת חובת הלומד לעמוד בענווה וללמוד את תכסיס קריאת הפשט על פי כלי המדרש. רבים נקטו בדרך זו. אולם דרך זו קשה ומשאירה פתח לשאלות רבות, כגון: מדוע התורה כתובה במסווה המנוגד לכאורה לדין? האם תביעת הצדק כולה היא רק החובה הממונית?

לפי הדרך השנייה יש לתת משמעות לשתי הפנים: הן לזו של פשט לשון התורה והן לזו של מדרש ההלכה. דרך היושר והאמת אינה לטשטש את ההבדל בין הפשט למדרש אלא אדרבה להתבונן בין השיתין: האם אכן המדרש הוא עומק הפשט או שיש כאן ניגוד שמצריך התבוננות והעמקה, ואז יש להבין לעומק את סיבת ההבדל והניגוד בין הפשט והמדרש. דרך זו תובעת לברר: מדוע דרשו חכמינו ברוח קדשם את ההלכה כך? מניין? ומאיך מדוע הקב"ה נותן התורה בחר למסור לנו בתורה שבכתב את הדין במילים אלו?

לעתים, על אף הניגוד, יש השפעות של מרחב הפשט על קצב ההלכה. בפגישה שהייתה לי לפני כשלושים שנה עם ר' אהרן סולובייצ'יק זצ"ל הוא אמר לי ש'עין תחת עין' כפשוטו זו היא האמת, ותפיסת חז"ל שדרשו 'ממון' זו 'האמת המשפטית'.¹ פגישה זו השפיעה על הרבה מהתורות בשיעורים המובאים בספר זה. בשיעורים בפרק החובל זכינו לגלות שאף על פי שתשלומי 'דמי עין תחת דמי עין' אינם פשוטו של מקרא, בכל זאת נשאר בהלכותיהם רשימו מהאמת של הפשט המשפיע על ניגון ההלכה באמת המשפטית.

דימוי מכוונן לתפקידם של הפנים השונים של התורה ניתן לראות בדברי הזוהר:

כְּהַאי גִּוּוּנָא אֲוֵרִייתָא אִית לָהּ גּוּפָא, וְאִינוּן פְּקוּדֵי אֲוֵרִייתָא, דְּאֶקְרוּן גּוּפֵי תוֹרָה. הַאי גּוּפָא מִתְלַבְּשָׁא בְּלְבוּשֵׁיוֹ, דְּאִינוּן סְפוּרִין דְּהַאי עֵלְמָא. טַפְשִׁין דְּעֵלְמָא לָא מְסַתְּפְלֵי אֶלָּא בְּהוּא לְבוּשָׁא, דְּאִיהוּ סְפוּר דְּאֲוֵרִייתָא, וְלֹא יִדְעֵי יִתִּיר, וְלֹא מְסַתְּפְלֵי בְּמָה דְּאִיהוּ תַּחוּת הַהוּא לְבוּשָׁא. אִינוּן דִּידְעִין יִתִּיר, לָא מְסַתְּפְלֵן בְּלְבוּשָׁא, אֶלָּא בְּגוּפָא, דְּאִיהוּ תַּחוּת הַהוּא לְבוּשָׁא. חֲפִימִין עֲבָדֵי דְּמִלְכָּא עֵלְאָה, אִינוּן דְּקִימוּ בְּטוֹרָא דְּסִינֵי, לָא מְסַתְּפְלֵי אֶלָּא בְּנִשְׁמָתָא, דְּאִיהוּ עֶקְרָא דְּכֻלָּא, אֲוֵרִייתָא מְמַש; וְלִזְמָנָא דְּאִתֵּי, זְמִינִין לְאֶסְתַּכְּלָא בְּנִשְׁמָתָא דְּנִשְׁמָתָא.²

זוהר, במדבר קנב ע"א, בהעלותך

בתורה ישנם ארבעה רבדים: לבוש התורה הוא הפשט, מצוות התורה 'פקודי אורייתא' הוא הגוף, 'נשמת התורה' היא עיקר התורה, והנשמה של הנשמה עתידה להתגלות לעתיד לבוא. לכל ממד יש הניגון שלו. ממילא, הניגון של פקודי אורייתא המתגלים על ידי כח המדרש שונה – מחד – מניגון הלבושים שבפשט, אך הוא שונה גם מהגילוי של 'נשמת התורה' מאידך. דימוי זה משאיר לנו פתח לחשוף

1. ראו עוד לקמן עמ' 32.

2. באופן זה התורה יש לה גוף, והן מצוות התורה שנקראות גופי תורה. גוף זה מתלבש בלבושים, שהם ספורי העולם הזה. טפשי העולם אינם מסתכלים אלא באותו לבוש, שהוא ספור התורה, ואינם יודעים יותר, ואינם מסתכלים במה שתחת אותו לבוש. אותם שיודעים יותר אינם מסתכלים בלבוש, אלא בגוף שהוא תחת אותו לבוש. החכמים עבדי המלך העליון, שהם עמדו בהר סיני, אינם מסתכלים אלא רק בנשמה, שהיא עיקר הכול, תורה ממש; ולעתיד לבא עתידים להסתכל בנשמת הנשמה של התורה.

ולהקשיב לקולות השונים בעלי המשמעות הנבדלת. לפי תפיסתו של הרב הנזיר זה התנועה הנגזרת מההגיון השמעי, ומהתביעה להקשיב לעומקה של מנגינת התורה ולא רק לנגזרות המעשיות שלה. לצד גילויים אלו, עמלנו הוא להכין את תורתו של משיח. כדברי מדרש קהלת רבה (פרשה יא): "כי אם שנים הרבה – ישמח בשמחת התורה, ויזכר את ימי החשך – אלו ימי הרעה, כי הרבה יהיו – תורה שאדם למד בעוה"ז הבל היא לפני תורתו של משיח".

ברוך ה' שזכיתי לשבת בבתי מדרש כמעט יובל שנים, וזכיתי להסתופף ולינוק תורה מרבתי, ללמדה לתלמידי, ולזכות לאור חוזר מביתא דרבנן. זיכני הקב"ה לנצח על גילוי דבר ה', הן בשיעורים יומיים והן בשיעורים כללים. שיעור כללי שכל רבני בית הוועד ותלמידיו שותפים בו, הוא בבחינת גילוי שכינה בעבודת הקודש, כמעין במת ציבור.

בתקופה האחרונה זכינו שתלמידי היקר ר' אריה ליבוביץ יצ"ו דחף לעריכת השיעורים שהתגלו בבית מדרשנו ולהוצאתם לאור העולם. תלמידי היקר הרב נריה טייץ היה שותף בשנת תשע"ז ללימוד פרק החובל בחבורה שלימדתי. תלמידי היקר הרב אלחנן שרלו התחיל בעריכת השיעורים, והרב אלעזר גולדשטיין, שמנצח על מלאכת הוצאת השיעורים ושאר הספרים של הוצאת הישיבה, השלים את מלאכת העיבוד והעריכה של התורות שהתגלו בשיעורים בבית המדרש, כך שהדברים יפתחו פתח להמשכיות התורה שבעל פה, שתכליתה היא לפרות ולרבות. תודתי נתונה לכולם.

אני מודה לה' שזכיתי לגילוי תורה מדיבוק חברים בבחינת אור חוזר. לא פשוט להעביר תורה שבעל-פה לכתב. ברם, שמחתי שמחה יתירה כשראיתי ועברתי בעיון על האור החוזר שיש בו יותר ממה שיש באור הישר, בעריכה ובעיבוד של הרב אלעזר ושל חבורת תלמידי החכמים המקשיבים והמתעמקים, אשר עבודתם היא בבחינת חכמה ולא רק מלאכה.

אני מודה מעומק הלב לרב אביגדר נבנצל שליט"א אשר עבר בעיון על כל ספרי, ובתוכם ספר זה, והתייחס לדברים בנועם תלמידי חכמים שבארץ ישראל. הרב

שוחח איתי על הספר ואף שלח מכתב והערות על גבי טיוטת הספר שלצערי הרב אבד בדואר, מכתביו על שאר הספרים בסדרה מובאים בכרך זה. אני מתפלל שה' יאריך ימיו בנעימים ויזכהו להמשיך להאיר לעולם בתורתו, ושזכה להמשיך לדון איתו בעיון ובהלכה שנים רבות.

אני מודה מעומק הלב לר' דוד צרי שהשלים את מלאכת ההגהה והעריכה הלשונית, כדי שהשיעורים יצאו כסולת נקיה.

תודה לר' רונן כץ, מנהל הישיבה, שטורח יום ולילה בגשמיות ורוחניות מתוך לב חם ומתוך שותפות מלאה עם התלמידים והר"מים.

העבודה הסופית של עריכת ספר זה הייתה בתקופה מאתגרת לאנושות כולה, בזמן מגפת הקורונה. אני מודה לה' שנתן לנו כוחות להמשיך בעמל התורה למרות כל המעקשים, ולזכות להוסיף עוד ספר של שירת התורה.

ראוי להתבונן בדבריו המופלאים של הרב חיים עוזר גרודזנסקי, רבה של וילנא, שהוציא לאור את ספרו האחיעזר בשנת תרפ"ב, בעיצומה של מלחמת העולם הראשונה:³

מחשבות תוגה מתרוצצות בקרב לב חושב: האם שעת חירום כזאת מכוונה להוצאת ספרים לאור עולם? הלא ישאל השואל: עם ישראל טובע בים של דמעות ואתם אומרים שירה?... אתם באים לפאר את היכליו בצעצועים ופרחים? היכל ה' כלו בוער באש, הלהבה אחזה את ארון הקדש, הלוחות והגוילים מושקעים באש, ואתם מתעסקים בקשוט פרחי חמד?

האם כשיש עת צרה זהו זמן לעסוק בשירה של התורה או שזה זמן לשבת אכלים וחפויי ראש? תשובתו של האחיעזר, הניתנת באריכות בהמשך דבריו, מתארת כיצד

עם ישראל עסק בתורה למרות כל משבר, ואף יתרה מכך שיא פריחתה של התורה שבעל פה, עריכת המשנה והגמרא, היו סביב חורבן הבית והגלות. והוא מסיים:

...וכה היה למוד התורה להזוכים בה לסם חיים, ההעמקה וההתבוננות בדרכי הלמוד למקור מים חיים, כל ישיבה וישיבה מבצר עז להיהדות. התפשטות למוד התורה היא תריס בפני הפורעניות...

ברוך ה' אנו זוכים לחיות בתקופה שבה על אף שנגזר עלינו ממרום לשמור על ריחוק עד כדי סגירת בתי הכנסת ובתי המדרש (לתקופה קצרה), קולו של בית המדרש לא נדם. בזכות היכולות הטכנולוגיות החדשות, והצמא הגדול לתורה זכינו למצוא נתיבים חדשים ואף להרחיב את הלימוד מבית הועד אל מחוץ לכתלים. ספר זה ממשיך מגמה זו, להשמיע את קולה של תורה הפרה ורבה לכל עם ישראל, כחלק מהמשכיות התורה שבעל פה.

אני מודה לריבונו של עולם על העבר ומתפלל על העתיד שתסור המגפה מעל העולם כולו, ושיסייע בידינו להמשיך להוציא לאור את התורות המתחדשות בכל ששת הסדרים של התורה שבעל-פה המתגלים בשיעורים בבית הוועד.

מתוך הודאה גדולה על העבר ותפילה לעתיד

בברכת כהן באהבה

הלומד מתלמידיו יותר מכולם

שליח בית הוועד

רא"ם הכהן

לע"נ

מו"ר ר' דוד פוקס זצ"ל
ממנו למדתי מה היא תורת אמת

תנצב"ה

הסכמת הגאון הרב אביגדר נבנצל שליט"א לספרי 'שיעורי הרב רא"ם' על מסכתות מקוואות וקידושין *

כ"ט ג' פ' ברית שלו' תשע"ט ירושלים עה"ק תובב"א
אני מלא התפעלות מהשיעורים של הגאון הרב רא"ם הכהן שליט"א על מסכתות קידושין ומקוואות. הם
בנויים על יסודות איתנים, ומקיפים שטות ראשונים ואחרונים, ובנויים מהמקראות בתורה ועד אחרוני
זמננו. בנין בנוי על יסודות איתנים, ומאירים לשכל וללב.
תגדילו תורה ותאדירו, עד מלאה הארץ דעה בב"א
כעתירת צעיר הלויים
אביגדר נבנצל
בכ"ט יוניקוויג, רמת השרון

בס"ד ג' פ' ברית שלו' תשע"ט ירושלים עה"ק תובב"א

אני מלא התפעלות מהשיעורים של הגאון הרב רא"ם הכהן שליט"א על מסכתות קידושין ומקוואות. הם
בנויים על יסודות איתנים, ומקיפים שטות ראשונים ואחרונים, ובנויים מהמקראות בתורה ועד אחרוני
זמננו. בנין בנוי על יסודות איתנים, ומאירים לשכל וללב.
תגדילו תורה ותאדירו, עד מלאה הארץ דעה בב"א

כעתירת צעיר הלויים

אביגדר נבנצל

בכמה מקומות רשמתי הערות.

* הרב עיין גם בטיטת ספר זה, ושיבח את הספר בעל פה, אך לצערנו המכתב שהרב שלח עם הערותיו על הספר אבד בדואר.

תוכן העניינים

הקדמת העורך
הקדמת הרב רא"ם שליט"א

שער א: עין תחת עין - ממון

שיעור 1 | משמעות דיני החובל לאור סדר התורה, המשנה והרמב"ם

- 3 פתיחה
- 5 מקומם של דיני אדם המזיק בתורה שבכתב
- 10 דיני חובל במבנה מסכת בבא קמא
- 11 מקומם של דיני החובל בספר נזיקין של הרמב"ם
- 12 ההבדל בין המשנה לרמב"ם ביחס שבין גזלות וחבלות
- 13 סיכום: היחס בין סדר הדינים לשאלת מעמדם של דיני חובל

שיעור 2 | האם יש לקרוא את פשטי המקראות "עין תחת עין - ממש"?

- 17 פתיחה
- 19 היסוד המוסרי של 'מידה כנגד מידה'
- 21 היסוד המוסרי של 'מידה כנגד מידה' בדיני נפשות
- 23 עקרון הצדק הטרנסצנדנטי ברצח בשגגה
- 24 חבלה באדם וחילול שם ה'
- 26 משפט א-לוהי ומשפט חילוני
- 29 הסבר הפער בין הפסוקים להלכה לאור עקרון הצדק הטרנסצנדנטי
- 34 סיכום

נספח: | עקרון הצדק הטרנסצנדנטי בדרשות הר"ן

- 35 פתיחה

- דרשה יא – הדיינים בבית דין מיישמים צדק מוחלט וטרנסצנדנטי ואילו המלך משלים
את הצדק הנדרש לתיקון החברה לאור התורה 36
דרשה ד – המלאך מחוייב לקיים שליחותו של הקב"ה ואילו הקב"ה יכול לסלוח 39

שיעור 3 | סוגית הפתיחה בבבלי: מקור דין "עין תחת עין" – ממון ומשמעותו

- פתיחה 43
לימודים מן הפסוקים שיש ללמוד חבלות מנזיקין ולא מנפשות 44
פגם מעשי ומוסרי ב'עין תחת עין' – ממש' 50
חמשת התשלומים כחלופה ל'עין תחת עין ממש' 52
שיטת ר' אליעזר – 'עין תחת עין ממש' 53
'עין תחת עין' – כפרה' 55
סיכום 56

שער ב: היסוד המחייב בנזיקין

מאמר | היסוד המחייב באדם המזיק והיסוד המחייב בנזקי ממון

- פתיחה 62
פרק א: היסוד המחייב אדם המזיק 64
פרק ב: היסוד המחייב בנזקי ממון 72
פרק ג: המחלוקת השיטתית בראשונים ביחס לנזקי ממון 79
סיכום 94

שער ג: חמשת התשלומים

שיעור 4 | תשלום נזק בחבלות ובנזקי ממון

- פתיחה 97
תשלום נזק בחבלה ובהיזק בשוגג 98
'גברא זילא' – הקושי בהשוואת הנישום לעבד 100
האם יש פן סובייקטיבי בשמאות לנזיקין 103
שיטת הרמב"ם – בשונה מנזקי ממון, בחובל קיים תשלום נזק גם כשאין פחת בדמים 106
סיכום 109

שיעור 5 | תשלומי צער - עוגמת נפש כחלק מעקרון הצדק של 'מידה תחת מידה'

- 111 פתיחה
- 113 שני מצבים של תשלום צער ושני מקורות לדין צער
- 115 שאלת התוספות: איזה 'צער' מחודש יותר?
- 117 שיטת התוספות: שלושה סוגי מקרים לתשלום צער
- 118 שיטת הנחלת דוד: צער מבטא את מהות הענישה מידה כנגד מידה בשני פנים שונים
- 119 שיטת הרב סולובייצ'יק: צער כתשלומים וצער כעונש ממון
- 120 צער כביטוי למידה כנגד מידה
- 122 סיכום

שיעור 6 | צער כצדק ולא רק כ'ממון' או 'קנס'

- 125 פתיחה
- 126 שומת צער במקום נזק ושלא במקום נזק
- 132 שיטת הרמב"ם בדין 'מודה בחבלה'
- 138 סיכום והצעה חדשה: אין כאן רק קנס וממון אלא יש גררי ענישה 'מידה תחת מידה'

שיעור 7 | 'שֶׁבֶת וריפוי' בתוך תשלומי הנזק - בין המקרא למשנה

- 141 פתיחה
- 142 'אין מקרא יוצא מידי פשוטו'
- 145 מפרשיות נפרדות לחמשת התשלומים
- 148 מיקומו של ריפוי בסדר המשנה
- 149 ריפוי כאחריות ולא כ'נתינה'
- 150 דרכי הרפואה
- 152 'אמדהו'
- 157 מפשט התורה לביאור הסתירה בסוגיות
- 158 סיכום

שיעור 8 | גבולות הריפוי - בין שֶׁבֶת לריפוי

- 161 פתיחה
- 162 בין שֶׁבֶת לריפוי - התוספת והגמרא
- 167 'שלא מחמת המכה בעי קרא?'
- 167 שיטת הרמב"ם - חובת ריפוי אף לצמחים שלא מחמת המכה
- 172 סיכום

שיעור 9 | נְשֵׁבֶת חַיּוּבֵי וְשֵׁבֶת שְׁלִילִי - עֵרֶךְ יָמֵי מַחְלָה וְעֵרֶךְ יָמֵי חוֹפְשָׁה

175	פתיחה
176	אומדן השָׁבֶת
178	שני סוגי שבת
186	גרמא - שְׁבֶת בְּנֻזְקֵי אָדָם וְחַיּוּב עַל נֻזֵק עֵקִיף שֶׁל בְּעָלֵי חַיִּים
190	סיכום ופירוט ליחס בין שְׁבֶת לַגְרָמָא לְאוֹר מַהוּת הַשְׁבֶּת

שיעור 10 | תשלום בושת - יסודות הצניעות והבושה ומשמעותם לדיני חבלה

193	פתיחה
195	שורשי הבושה
197	שיטת ר' עקיבא במשנה - הבושת היא פנימית ואינה קשורה כלל לתפיסה החברתית
199	מחלוקת התנאים בברייתא
207	מחלוקת ר' שמעון ור' יהודה ביחס לכוונה
210	המבייש את הישן - זילתא או כיסופא
212	סיכום

שער ד: תפקיד המחילה וחבלות בזמן הזה

שיעור 11 | 'אינו נמחל לו עד שיבקש'

217	פתיחה
218	שתי קריאות במשנה ובגרמא בבבא קמא
225	התוספתא - תפילה אפילו ללא בקשה
229	המשנה ביומא
233	הסתירה ברמב"ם: האם בכל דיני ממונות נדרשת מחילה
236	סיכום

שיעור 12 | דיני חבלות ודיני שמים בבתי דין לממונות בזמן הזה

239	פתיחה
241	"אדם שחבל בחבירו אין מגבים דיינים שאינם סמוכים בארץ ישראל"
244	המחילה כשורש חיוב התשלומים באמצעות נידוי לאורך הדורות
247	המציאות המודרנית - צדק מלמעלה למטה וצדק מלמטה למעלה
253	תקנה מעשית כיצד לדון בצדק הא-לוהי בזמן הזה